

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์

THE LESSON LEARNED FOR LIFELONG LEARNING IN HUMAN

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง¹ และจिरัชยา เจียวัก²
Abdullah Chelong¹ and Jirachaya Jeawkok²

- ¹ งานบริการการศึกษา คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
จังหวัดปัตตานี
- ² หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จังหวัดปัตตานี
- ¹ Educational Service Section, Faculty of Science and Technology Prince of Songkla University
Pattani Campus Pattani Province
- ² Bachelor of Arts courses Social Development Program, Faculty of Humanities and Social
Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani Province
- E-mail: jirachaya.j@psu.ac.th

Received:	October 6, 2019
Revised:	December 18, 2019
Accepted:	December 19, 2019

บทคัดย่อ

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์ เป็นบทความทางวิชาการที่นำเสนออีกแง่มุมของวิธีวิทยาการจัดการความรู้ ภายใต้การนิยามใหม่ โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาอัตถิภาวนิยมเป็นหลักสำคัญ ที่เชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ มีอิสระในการเลือกที่จะเปลี่ยนแปลง การถอดบทเรียนจึงสามารถดำเนินไปได้ตามความต้องการของมนุษย์อย่างเป็นระบบ สามารถสังเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งในแง่ลบและบวกไปสู่การมีความรู้ โดยที่มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เป็นผลจากที่มนุษย์ตีความให้คุณค่า ให้ความหมายที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ของตนเองสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตบนความสลับซับซ้อนของสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ

การถอดบทเรียน การเรียนรู้ตลอดชีวิต มนุษย์

ABSTRACT

Lesson learned for lifelong learning in human is an academic article that presents another aspect of the knowledge management methodology and under the new main definition of existentialism philosophy believes that human nature and the social environment are not fixed and can determine their own life. Lessons learned can therefore be carried out according to human needs in a systematic way. Can

synthesize phenomena that occur in the past, present and future where man is the center of learning is the result of human interpretation giving meaning that responds to their own experiences to improve the quality of life on the complexities of today's society.

Keywords

Lessons learned, lifelong learning, Human

บทนำ

การเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ ทางออกสำคัญที่โลกกำลังให้ความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์และสังคม ในขณะที่มนุษยชาติปัจจุบันไม่มีทางเลือกอื่นใดที่จะออกจากวิกฤตการณ์ทางตันที่สลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ที่มีผลต่อการรับรู้ ทักษะคิด ความเข้าใจ และการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมซึ่งเป็นกระบวนการเฉพาะที่สามารถเกิดขึ้นได้ในตัวมนุษย์ที่แตกต่างจากสรรพสิ่งทั้งมวล ทำให้มนุษย์สามารถปรับตัวสร้างสรรค์สังคม วัฒนธรรมของโลกอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จึงเป็นกุญแจสำคัญของมนุษย์ที่ต้องลุกขึ้นเปลี่ยนแปลงตนเอง และดำรงตนเพื่อความอยู่รอดตลอดชีวิต (Wasee, 2005) แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีความจำเป็นต้องทำความเข้าใจต่อการถอดบทเรียนในทุกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดสาระสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (Critical reflection) เพราะการสะท้อนคิดอย่างจริงจังนั้นเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ในมนุษย์ขั้นสูงสุด (mature cognitive development) ดังที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี (Phanich, 2015) ได้กล่าวถึงในหนังสือการจัดการความรู้ กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรีภาพ และความสุข ตอนหนึ่งว่า มนุษย์นั้นมีสมองซึ่งเป็นโครงสร้างที่วิจิตรที่สุดในจักรวาล สามารถเรียนรู้ให้บรรลุอะไรก็ได้ และควรจะมีมีความสุข สามารถอยู่ร่วมกันด้วยสันติ แต่สังคมปัจจุบันได้ถักทอกันเป็นโครงสร้างอันแข็งแกร่งที่กักขังมนุษย์ไว้ ประจวบกับถูกขุมขุมขังในคุกทางสังคม จนไร้ศักยภาพที่จะออกจากปัญหาอันซับซ้อนของสังคมสมัยใหม่ แม้สังคมได้รับประโยชน์จากนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่อันน่าอัศจรรย์ แต่ดูเหมือนว่ายังเสริมสร้างพื้นฐานการทางสังคมที่ถูกเชื่อมโยงกับนวัตกรรมเหล่านั้นทุกเวลากักขังมนุษย์ไว้อย่างแน่นหนามากขึ้น จนมนุษย์ไม่มีเวลาให้ความสำคัญกับเรื่องตนเอง ความจริงแล้วมนุษย์ต้องรู้วิธีการปลดปล่อยตนเองสู่ศักยภาพ เสรีภาพและมีความสุข ตลอดชีวิตของตนเองให้ได้

ในขณะที่วิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์อยู่ภายใต้ความใหญ่และซับซ้อนของสังคมปัจจุบันมากดทับความเป็นมนุษย์ ให้รู้สึกตัวเองไร้ศักยภาพที่จะลงมือทำอะไรบ้างอย่าง (Helplessness) ซึ่งโดยปกติของความเป็นมนุษย์นั้น เมื่อเจอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาก็อยากที่จะช่วยแก้ปัญหาให้มันดีขึ้น แต่ปัญหาปัจจุบันเป็นความยากจน ความไม่เป็นธรรมทางสังคม ยาเสพติด ความรุนแรง การทำต่อสิ่งแวดล้อม ความตกต่ำทางศีลธรรม มนุษย์ก็ไม่รู้จะช่วยแก้ไขอย่างไร มีความรู้สึกหมดหวัง (Hopelessness) หาทางออกไม่ได้ ความรู้สึกตัวตนเองไม่มีศักยภาพ ความรู้สึกหมดหวัง ความรู้สึกไม่มีคุณค่า ความรู้สึกหาทางออกไม่ได้ ยิ่งเพิ่มความเครียดให้มนุษย์ในสังคมนำไปสู่พฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ในสังคม (Phanich, 2015) ในขณะที่เทรนด์เพื่อคว่ำโอกาสบนโลกยุคใหม่

มนุษย์ต้องย้อนกลับมามองตนเองเพื่อรักษาสิ่งดี ๆ ที่เป็นอยู่ สร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อให้ใช้ชีวิตได้อย่างสมดุล เกิดการต่อยอดสร้างสรรค์ไอเดีย และดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับโลกได้อย่างยั่งยืน แต่ถึงแม้จักขับเคลื่อนการเรียนรู้ในสังคมवादความฝันดังกล่าวให้เกิดขึ้นในสังคม ก็ยังพบอุปสรรคที่ส่งผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ในตัวมนุษย์ตั้งแต่ยุคเกษตรกรรม ยุคอุตสาหกรรมจนถึงยุคข้อมูลข่าวสาร คือ รูปแบบ เป้าหมาย การจัดการและโอกาสในการเข้าถึง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางความคิดในมนุษย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นความท้าทายที่ทำให้มนุษย์ต้องรู้จักใช้เครื่องมือและช่องทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ทักษะการมีชีวิตรอดในสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป (Plainoy, 2006)

บทความทางวิชาการฉบับนี้ถ่ายทอดเครื่องมือสำคัญที่มนุษย์สามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิต เน้นการเข้าถึงตัวตนผ่านวิถีวิทยา ที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย เรียกว่า “การถอดบทเรียน” โดยมีกระบวนการขั้นต้นเบื้องต้นหลังการถอดบทเรียน กล่าวคือ “ความรู้แต่ละอย่างสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ ความเชื่อและโลกทัศน์ของผู้สร้างที่แตกต่างกัน ผลผลิตของความรู้จึงแตกต่างกัน” ฉะนั้นบทความฉบับนี้ชี้ถึงความต่างในกระบวนการถอดบทเรียนไปจากอื่น ๆ เน้นปรัชญาอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ที่มีความเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์และสภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ มีอิสระในการเลือกที่จะเปลี่ยนแปลง (Sudthirad, 2016) การถอดบทเรียนจึงสามารถดำเนินไปได้ตามความต้องการของผู้ถอดบทเรียน ซึ่งบทเรียนเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้จากการทำในอดีต ทั้งการกระทำจากตัวมนุษย์เองและผู้อื่น บทเรียนที่เกิดขึ้นหากเกิดจากตัวมนุษย์ก็จะเกิดการเรียนรู้ภายในตนเอง เป็นการสกัดเอาแต่นิว ๆ ที่สำคัญ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย บทความฉบับนี้จึงได้นำเสนออีกมุมมองหนึ่งในการถอดบทเรียนทั่วไป เป็นการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถไปประยุกต์เป็นกระบวนการเรียนรู้ตนเองจากวิถีวิทยาดังนี้ เพื่อให้เกิดการค้นพบความรู้ความชำนาญที่แฝงเร้นในตัวมนุษย์ไปสู่การเคารพความรู้ในตัว

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การถอดบทเรียน คือ การทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลว หรือการสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงานโดยใช้วิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์ที่ฝังลึกจากกลุ่มเป้าหมายที่ได้ร่วมการปฏิบัติงานพร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนการปฏิบัติงาน ผลการปฏิบัติงาน และความรู้ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการปฏิบัติงานทั้งที่สำเร็จหรือล้มเหลวเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและสามารถเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ได้

อย่างไรก็ตามการถอดบทเรียนที่กล่าวถึงในบทความฉบับนี้ คือ กระบวนการทบทวน สรุปบทเรียนจากการกระทำ ประสบการณ์ที่ผ่านมาในมนุษย์ ที่สำคัญให้เห็นถึงรายละเอียดหรือความรู้ทั้งมุมมองและลบไปสู่การพัฒนาตนเอง ที่ไม่เพียงแต่การถอดบทเรียนจากกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ แต่หมายรวมถึงทัศนคติ การรับรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม ที่เรียกว่า การถอดบทเรียนเพื่อสร้างความรู้ในการพัฒนาตัวตน ซึ่งสอดคล้องกับการตีความจาก Fostering Transformative Learning เขียนโดย Edward W. Taylor และนำเสนอโดย ศาสตราจารย์วิจารณ์ พานิชย์ ในหนังสือการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง : Transformative Learning ที่อธิบายว่า การให้เกิด

การพัฒนาตัวตนต้องเปลี่ยนแปลงทั้งโลกทัศน์ (Affective Attributes) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Attributes) และพฤติกรรม (Psychomotor Attributes) อันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างครบถ้วนในทุกด้านของมนุษย์ (Phanich, 2015) ในขณะที่ มงคลชัย วิริยะพินิจ ได้อธิบายถึงการถอดบทเรียนที่สอดคล้องกับความคิดเห็นข้างต้นว่า โดยหลักแล้วคือการได้มาซึ่งความรู้ใหม่นั้น อาจไม่เพียงเป็นความรู้ที่ได้จากหนังสือตำรา แต่หากมันคือสิ่งที่แอบแฝงอยู่ในสมองของคน หรือแอบแฝงอยู่ในความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคล ต้องเรียนความสุขในตนเองโดยการเรียนรู้จากการถอดบทเรียนในชีวิตไปสู่ความหวังโยเอาใจใส่ทุกข์สุขของคนใกล้ตัว และเมื่อมนุษย์มีความสุข มนุษย์ก็พร้อมที่จะเป็นคนดีต่อสังคม โดยการสร้างสรรค์ความรู้ให้กับสังคม แบ่งปันความรู้ที่ได้จากชีวิตเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นในสังคม (Wiryaphanich, 2016)

ดังนั้น การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาตัวตน ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการจัดการความรู้ในตัวมนุษย์ โดยเป็นกระบวนการดึงเอาความรู้ที่ได้รับมาใช้เป็นทุนในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น การถอดบทเรียนจึงเป็นการสกัดความรู้ที่มีอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาเป็นบทเรียนหรือความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ซึ่งผลที่ได้จากการถอดบทเรียน ทำให้ได้บทเรียนในรูปแบบชุดความรู้ที่เป็นรูปธรรม อันนำมาซึ่งการปรับวิถีคิด และเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

การนิยามองค์ประกอบสำคัญในการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นักวิชาการที่ชื่อ Peter Senge ได้เขียนหนังสือ *The Fifth Discipline: the Art and Practice of The Learning Organization* อธิบายถึงองค์ประกอบสำคัญเพื่อไปสู่บุคคลแห่งการเรียนรู้ว่า ต้องเป็นบุคคลที่มีมุมมองเป็นระบบ มองเห็นภาพรวมของสิ่งที่มีอยู่โดยรวม ต้องพัฒนาความสามารถอย่างต่อเนื่องและรู้จักยกยอกพัฒนาตนเอง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และมีรูปแบบความคิดที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ (Wiryaphanich, 2016) นอกจากนี้ Shukla (1997) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า องค์ประกอบสำคัญของบุคคลแห่งการเรียนรู้ คือ สามารถเปลี่ยนแปลง มีความยืดหยุ่นในเป้าหมาย และมีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Shukla, 1997)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าเมื่อพูดถึงองค์ประกอบสำคัญในการถอดบทเรียนเพื่อไปสู่บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เขียนจึงให้นิยามว่าเป็นกระบวนการสกัดเอาประเด็นสำคัญในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ไปสู่การเปลี่ยนแปลงของความสามารถในการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างถาวร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวคือ

1. การถอดบทเรียนเป็นวิธีวิทยาประเภทหนึ่งที่สามารถสังเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งในแง่ลบและบวกไปสู่การมี “ความรู้” และการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ
2. การถอดบทเรียน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเชื่อ พฤติกรรม เจตคติที่มีผลระยะยาวต่อการคิดวิเคราะห์ และพฤติกรรมต่าง ๆ ในมนุษย์ โดยมนุษย์เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้

3. การถอดบทเรียนไม่ใช่ชุดความรู้ใดความรู้หนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ลงมือปฏิบัติให้เกิดขึ้นทั้งในตัวเองและผู้อื่น เป็นผลจากที่มนุษย์ตีความให้คุณค่า ให้ความหมายที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ของตนเอง ทั้งที่ตัวเองรู้และไม่รู้ตัว

4. การถอดบทเรียนต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ไม่เจาะจงการเรียนรู้ ต้องมีมุมมองวงจรชีวิต เช่น การพัฒนาบุคลิกภาพ การพัฒนาความรู้ เพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม .

ดังนั้นองค์ประกอบสำคัญในการถอดบทเรียนเพื่อไปสู่บุคคลแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น ต้องสามารถสังเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตด้วยตนเอง เป็นผลจากการตีความให้คุณค่า ให้ความหมายที่ตอบสนองต่อประสบการณ์ของตนเองโดยมีความมุ่งหวังเพื่อความอยู่รอดของชีวิตทั้งในด้านปัญญา ภายใจ และจิตวิญญาณ

จุดมุ่งหมายของการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีใช้กิจกรรมหรือวิธีการในการประเมินหรือสรุปโครงการหรือกิจกรรมทางสังคมโดยทั่วไป แต่มนุษย์ยังสามารถที่จะใช้การถอดบทเรียนได้ 4 จุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อเป็นการประมวลผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการสะท้อนคิดอย่างจริงจังผ่านโลกทัศน์ ความรู้ ความเข้าใจ พฤติกรรมในตัวมนุษย์ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างถาวรในทางที่ดีขึ้นผ่านการปฏิบัติการของตนเอง ซึ่งเป็นการกระทำเชื่อมโยงกับชีวิตจริง เพื่อให้ความรู้ซึมซับเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง โดยการปฏิบัติการนั้นเกิดจากความหลากหลาย ทั้งใช้แบบเหตุผล (Cognitive) แบบใช้อารมณ์ (Affective) แบบใช้พฤติกรรม (Behavior) แบบใช้ปัญญาญาณ (Intuitive) แบบใช้การเคลื่อนไหว (Kinesthetic) และแบบใช้จิตปัญญาญาณ (Spiritual) ซึ่งจุดมุ่งหมายข้างต้นยังสอดคล้องกับการตีความในหนังสือ Transformative Approaches to Cultural Responsive Teaching: Engaging Cultural imagination โดยเนื้อหา มีการนำจินตนาการที่ได้จากจิตสำนึก และจิตไร้สำนึก ในเรื่องราวประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของตนเองมาไตร่ตรองสะท้อน หรือเอามาตีความ (Tisdell & Tolliver, 2009)

2. เพื่อเป็นวิธีที่จะช่วยบรรลุการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างถาวร (Phanich, 2016) จาก การตีความดังกล่าวถือเป็นการเคารพความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนของมนุษย์ไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นความรู้ในตัวตน ไม่ใช่ความรู้ในตำราที่มีผู้บันทึกความรู้ที่ได้จากการวิจัย สร้างความรู้ใหม่มา หากแต่คือ ความรู้ความชำนาญที่มีอยู่ในตัวตนในแต่ละบุคคล ที่ได้มาจากประสบการณ์ชีวิตและการทำงาน ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีความรู้ที่อยู่ในตัว บางอย่างก็แจ้งชัด บางอย่างก็ซ่อนเร้น จนแม้เจ้าตัวเองก็ไม่รู้ว่าตัวเองมีความรู้ อาจเป็นเรื่องการทำไร่ ทำนา ทำสวน ศิลปะ ธรรมะ การทำกับข้าว ทำขนม ผสมปูน ช่างปลูกบ้าน ไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง เรียกอีกนัยหนึ่งว่า ความรู้เชิง “วัฒนธรรม”

3. เป็นจุดเปลี่ยนที่จะทำให้มนุษย์มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีศักยภาพ และมีความสุข ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์ เป็นรูปธรรมของการเคารพความรู้ในตัวมนุษย์นั่นเอง ขณะที่มนุษย์ยุคก่อนทันสมัยจะสร้างกระบวนการเรียนรู้กลมกล่อมเกล้าให้

มนุษย์จัดการกับอารมณ์และความทุกข์ในชีวิต เพื่อให้เกิดการปล่อยวาง ยอมรับในผลการกระทำนั้น ๆ ซึ่งยากจะหาเหตุผลมาอธิบายในระดับมนุษย์หรืออธิบายในมิติปัจจุบัน (Ngamwithayapong, 2006)

4. เพื่อให้มนุษย์สามารถอยู่รอดได้โดยการพึ่งพาตนเอง อันหมายถึงเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการถอดเรียนรู้ตลอดชีวิต คือการสะท้อนความคิด ความรู้ และประสบการณ์ของมนุษย์เพื่อถ่ายทอดความรู้ ความสามารถที่มีในตัวตนออกมาภายนอกจนเกิดเป็นความรู้ใหม่แก่ผู้ที่ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในชุดความรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง นำสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นเพื่อการอยู่รอดในสังคมโดยการพึ่งพาตนเอง

กระบวนการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์เกิดขึ้นอย่างเป็นกระบวนการ มีการสั่งสมประมวลผลพัฒนาข้อมูลหรือชุดประสบการณ์ที่ตนเองประสบมาโดยตรงในวิถีทางต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา มิใช่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน ทันทีทันใด (Ngamwithayapong, 2006) ซึ่ง Bruner (1963) เชื่อว่า มนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจ และการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบตัวเอง (Discovery learning) ส่วน Ausubel (1968) เชื่อว่า การเรียนรู้ของมนุษย์นั้นเป็นความทรงจำที่จะสามารถนำไปใช้ในอนาคต อันหมายถึง มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ไปสู่การคิดรวบยอดใหม่ ไปสู่ความหมายในชีวิต ส่วน Klausmeier (1985) ที่มุ่งเน้นการบันทึกในหน่วยความจำต่าง ๆ ได้แก่ 1) การบันทึกผัสสะ (sensory register) 2) ความจำระยะสั้น (short-term memory) และ 3) ความจำระยะยาว (long-term memory) เพื่อจัดหมวดหมู่ของข้อมูลในการประมวลผลและ การบันทึกลงในหน่วยความจำ ขณะเดียวกันหลักการ SOI Model ของ Mayer (1996) ได้นำมาใช้สำหรับการออกแบบให้เกิดการเรียนรู้ฯ นั่นคือการจัดการข้อมูลสารสนเทศ ของผู้เรียนในระหว่างการเรียนรู้ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา และการจัดระเบียบข้อมูล ส่งผลให้ประมวลสารสนเทศได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะเป็นการจัดหมวดหมู่ที่ช่วย ผู้เรียนในการลดข้อจำกัดของการทำงานในหน่วยความจำขณะทำงาน (cognitive load) รวมถึงมีการบูรณาการข้อมูลที่ได้รับเข้ามา กับข้อมูลที่มีอยู่เดิม ให้สามารถแก้ไขปัญหาจากภารกิจได้ เช่นเดียวกับ Ausubel (1968) ในหลักการ advance organizer ซึ่งมีการจัดการสารสนเทศให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ อย่างมีความหมาย จึงสามารถได้สนับสนุนแนวคิดของ Ausubel ว่า ความทรงจำของมนุษย์ขึ้นอยู่กับ 2 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) การแยกความแตกต่าง คือ การที่มนุษย์รู้จักในสิ่งที่ประสบมาก่อน อธิบายได้ถึงสิ่งที่เคยประสบได้อย่างชัดเจนว่าแต่ละสิ่งอย่างที่ประสบมานั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และ 2) การมีบทสรุปล่วงหน้า คือ มนุษย์สามารถที่จะสรุปสิ่งที่เคยเกิดขึ้นได้ว่ามีผลอย่างไร และสิ่งที่กำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบันจะเป็นอย่างไร และหากนำสิ่งที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ปัจจุบัน มาเชื่อมโยงกัน ก็จะสามารถที่จะหาข้อสรุปสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตได้ (Ratthanathongkam, 2013) หมายถึงการรู้จัก และความใส่ใจ ซึ่งจะดำรงคงอยู่ในระยะเวลาที่จำกัดมาก แต่ละบุคคลมีความสามารถในการจำระยะสั้นที่จำกัดควรมีการเก็บข้อมูลไว้ชั่วคราวไปด้วย ฉะนั้นการถอดบทเรียนจึงมิใช่การถอดบทเรียนหลังจากเสร็จสิ้นปรากฏการณ์นั้น ๆ แต่ต้องกระทำเป็นกระบวนการ 2 กระบวนการ ดังนี้

1. ขั้นการสร้างกระบวนการทัศนใหม่ในการถอดบทเรียน

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการถอดบทเรียนจากตัวมนุษย์โดยที่ตัวตนของมนุษย์เป็นกระบวนการสำคัญในการถอดบทเรียน (Learning Facilitator) ที่สามารถสร้างสรรค์หรือต่อยอด ไม่ว่าจะในทางระบบคิด การกระทำ หรือระบบคุณค่า ที่เกื้อหนุนให้ตัวมนุษย์ทักทอความสัมพันธ์ที่ประสานกลมเกลื่อนอย่างยั่งยืน (Harmonious) เพื่อสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลทั้งกายจิต สังคม จิตวิญญาณ หรือเรียกว่า เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. ขั้นการหยั่งรู้ในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างลุ่มลึก

หลักการเรียนรู้่อีกอย่างหนึ่งตามแบบโบราณที่มนุษย์ในอดีตใช้กันคือ การสืบค้นเข้าไปให้เห็นอย่างลุ่มลึก อันหมายถึง การหยั่งรู้ (Insight) ซึ่งสภาวะในการเรียนรู้เช่นนี้เป็นสภาวะการเรียนรู้ที่สำคัญในโลกสมัยใหม่ นัยความหมายคือ การหยั่งลึก หยั่งเห็น มองไกล การเชื่อมทากัน การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นจะต้องลุ่มลึก ซึ่งขั้นการหยั่งรู้จะประกอบด้วย 3 ชั้น ได้แก่

2.1 การรับรู้ (Reception) อันหมายถึง ขั้นตอนพื้นฐานที่มนุษย์ได้รับข้อมูลองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวคนที่หลากหลายผ่านประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เข้ามาสัมผัสไว้เป็นประสบการณ์ของตนเอง และต้องตระหนักถึงเงื่อนไขที่มนุษย์มีโดยธรรมชาติคือ ความซับซ้อนของวิถีชีวิตในโลกปัจจุบันที่ส่งผลต่อการรับรู้หรือเรียกว่า ความบกพร่องทางการเรียนรู้ (Learning Disability) ได้แก่

2.1.1 การมีกำแพงในใจตัวเอง มีหลายสิ่งหลายอย่างมองแล้วไม่เห็น เนื่องจากต่างคนต่างยึดติดกับตัวเอง มีตัวเองเป็นศูนย์กลางทางจักรวาล ทางความคิด ไม่เปิดรับและสร้างกำแพง ไม่ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่หลากหลาย

2.1.2 การวิ่งไล่กวดปัญหา โดยไม่จดจ่อและลงลึกกับรากเหง้าของปัญหา นอกจากไม่สามารถไล่ตามปัญหาทันเพราะมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วแล้ว อาจจะทำให้ปัญหามานปลายไปมาก

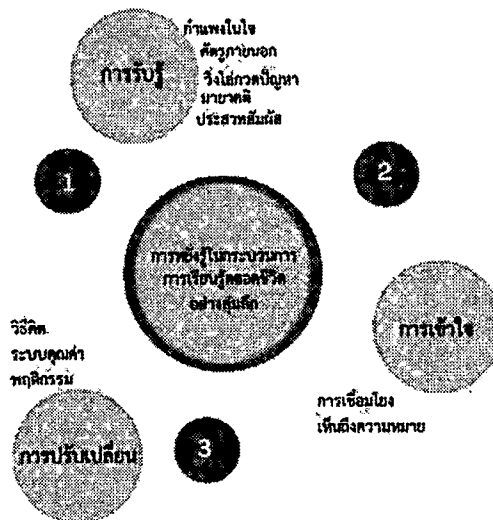
2.1.3 ศัตรูอยู่ภายนอก มองเห็นว่าคนอื่นเป็นปัญหาโดยไม่เห็นว่าตัวเราเอง อาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา ซึ่งเหล่านี้คือปัญหา เป็นสิ่งที่การเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องให้ความสำคัญในการเฝ้ามองตัวเองและหัดตั้งคำถามกับตัวเอง

2.1.4 มายาคติแห่งประสบการณ์ตรง บางเรื่องราว หรือบางปัญหาสะสมเป็นยาวนาน เกินกว่าจะสามารถมีประสบการณ์ตรงได้ การเรียนรู้เพื่อการมองผ่านกาลเวลาที่ยาวไกล จึงสามารถเป็นอีกวิธีการหนึ่ง เพื่อเอาตัวรอดในชีวิต อันหมายถึง ปลดปล่อยปัญหาให้กับกาลเวลา

ทั้งนี้การรับรู้เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตต้องให้ความสำคัญต่อการรับรู้ถึงความบกพร่องทางการเรียนรู้ สำแดงให้เห็นว่า หากการเรียนรู้ได้จะประสบความสำเร็จ ควรเริ่มต้นจากการลดกำแพงที่สร้างขึ้นในใจเป็นลำดับแรก เพื่อจิตใจสบายต่อการเรียนรู้ ไม่ติดกับดัก กับภาพ หรือเรื่องราวที่เป็นปัญหาจากประสบการณ์ของตน เปิดใจให้กว้างในการรับรู้ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้นทรงประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และมีความสุขต่อการเรียนรู้ไปสู่การมีชีวิตที่มีความหมายและเคารพความรู้ในตัวคนที่มีอยู่อย่างมีอิสรภาพ

2.2 การเข้าใจ (Comprehension) อันหมายถึงการที่มนุษย์สามารถมองเห็นถึงความหมายและการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูล หรือความรู้ต่างที่ตนเองรับรู้ หรือมีประสบการณ์มาในระดับที่สามารถอธิบายในเชิงเหตุผลได้

2.3 การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริงหมายความว่า การเรียนรู้แท้จริงต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและตระหนักจากภายในตนเอง Ngamwithayapong, 2006) ในขณะที่ปรับเปลี่ยนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตใหม่มนุษย์พื้นฐานทั้งเรื่องของ กาย จิต สังคม และปัญญาอย่างเชื่อมโยงกัน

ภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงของการเรียนรู้ในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างลุ่มลึก

จากรูปแบบข้างต้น สรุปได้ว่าการเรียนรู้ในกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างลุ่มลึกคือ การสืบค้นเข้าไปให้เห็นถึงความลุ่มลึกผ่านการรับรู้ โดยไม่สร้างกำแพงในใจตัวเอง ไม่โล่กวัดปัญหามากเกินไป ไม่มองเห็นว่าคนอื่นเป็นปัญหา และไม่สร้างมายาคติในใจ เพื่อไปสู่การทำความเข้าใจที่สามารถมองเห็นถึงความหมายและการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับความรู้ต่าง ๆ ที่ตนเองรับรู้ หรือมีประสบการณ์ที่มีในระดับที่สามารถอธิบายในเชิงเหตุผลได้ ไปสู่การปรับเปลี่ยน ซึ่งเป็นระดับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวบุคคล ทั้งวิธีคิด การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

การถอดบทเรียนเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์ นั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ ที่จะให้ผลเชิงบวกในทางส่งเสริมศักยภาพและความสามารถในการปรับเปลี่ยนสิ่งเดิมที่มีอยู่ในมนุษย์ไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ตามแนวคิดและความเชื่อที่กล่าวมา เกิดขึ้นผ่าน 3 ช่องทางสำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาที่บุคคลปฏิสัมพันธ์กับสิ่งภายนอก ทรบที่ยังมีชีวิตอยู่ การปรับตัวเพื่อนำไปใช้จึงเกี่ยวข้องกับเนื้อหา แหล่งเรียนรู้ วิธีการ การส่งเสริมให้ มนุษย์รู้จักการถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ต้องให้ดำเนินเป็นวิถีชีวิตอย่าง ต่อเนื่อง

2. เพื่อให้สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตมิใช่เพียงแค่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและผ่านไปอย่างไรคุณค่า หรือ ไร้ประโยชน์ แต่ถือเป็นความรู้ในชีวิตที่สามารถนำไปเป็นบทเรียนอันทรงคุณค่าให้กับเพื่อน มนุษย์ ในขณะที่บทเรียนที่ประสบความสำเร็จนั้น

3. สามารถนำไปเรียนรู้เพื่อไปเป็นตัวอย่างในการดำรงวิถีชีวิต หรือไปเป็นมุมมองในการคิด หรือวางแผนชีวิตในอนาคต ในขณะที่บทเรียนเชิงล้มเหลวนั้นก็สามารรถถูกเรียนรู้ให้เป็นอุทาหรณ์ ข้อ เตือนใจ ข้อควรระวัง ในการดำเนินชีวิตเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดอีกครั้ง

สรุป

การถอดบทเรียนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมนุษย์ เป็นกระบวนการหนึ่งที่อยู่ภายใต้ การ จัดการความรู้ที่ถูกนิยามขึ้นมาใหม่บนพื้นฐานปรัชญา ที่เชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์และ สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่ตายตัว มนุษย์สามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้ มีอิสระในการ เลือกที่จะเปลี่ยนแปลง โดย 1) การสร้างกระบวนการทัศนใหม่ในการถอดบทเรียน โดยที่ตัวตนของมนุษย์ เป็นกระบวนการสำคัญในการถอดบทเรียน (Learning Facilitator) ไม่ใช่คนอื่นใด 2) ต้องหยั่งรู้ใน กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างลุ่มลึก โดยการการรับรู้ (Reception) ผ่านประสาทสัมผัส ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่เข้ามาสัมผัสไว้เป็นประสบการณ์ของตนเอง และต้องไม่มีกำแพงในใจตัวเอง ไม่จด จ้อและลงลึกกับรากเหง้าของปัญหาจนไม่สามารถแก้ปัญหา ต้องรู้จักปล่อยวางเป็นไปตามการกำหนด สภาวะของปรากฏการณ์ อย่างมองเห็นว่าคนอื่นเป็นปัญหาโดยไม่เห็นว่าตัวเราเองอาจเป็นส่วนหนึ่ง ของปัญหา เมื่อรับรู้แล้วต้องมีความเข้าใจ (Comprehension) ต้องสามารถมองเห็นถึงความหมาย และการเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูล หรือความรู้ต่างที่ตนเองรับรู้ หรือมีประสบการณ์มาในระดับที่ สามารถอธิบายในเชิงเหตุผลได้ เพื่อไปสู่การปรับเปลี่ยน (Transformation) ทั้งเรื่องวิถีคิด (Conceptualization) การเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (Values) การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ตลอดชีวิตของตนเองได้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ คือ การเกิดกระบวนการ เรียนรู้ตลอดชีวิตของมนุษย์ โดยที่ประสบการณ์ที่ผ่านมานั้นกลายเป็นความทรงจำที่มีคุณค่าและเป็น บทเรียนในการดำเนินชีวิตในอนาคต

References

- Ausubel, D. P. (1968). *Education Psychology: A cognitive view*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Bruner, J. S. (1963). *The process of education*. New York: Alfred a. Knof and Random house.
- Klausmeier, H. J. (1985). *Educational Psychology*. 5th ed. New York: Harper and Row.

- Mayer, R. E. (1996). Designing instruction for constructivist learning. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models: A new paradigm of instructional theory* (pp. 141-159). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ngamwithayapong, A. (2006). *krabūankān rīanrū nai sangkhom Thai læ kān plīanplāeng: chāk yuk chumchon thung yuk phatthanā khwām thansamai* [Learning process in Thai society and change: From the community to Modern development]. Bangkok: College of Social Management.
- Phanich, W. (2015). *kān rīanrū phūā kān plīanplāeng Trans formative Learning* [Learning for change. Trans formative Learning]. Bangkok: SR Printing Mass Products Co., Ltd.
- Plainoy, S. (2006). *botriān khōng kān thoṭ botriān nai kānchātkaṅ khwāmru phāk prachā sangkhom* [Lessons of transcription in civil society knowledge management]. The department monitors internal evaluation and synthesizes knowledge Research and development of livable local public life project Faculty of Social Sciences and Humanities Mahidol University.
- Ratthanathongkam, S. (2013). *chittawitthayā kān rīan kānsōṅ witthayāsāt* [Psychology of teaching and science]. Teaching Document 475-788 Physical Therapy Teaching the first semester of the academic year 2013.
- Shukla. (1997). *Completing Through Knowledge: Building a Learning Organization*. London, Response Books.
- Sudthirad, C. (2016). *pāetsip nawattakam kānchātkaṅ rīanrū thī nēn phū rīan pen samkhan* [80 Innovative learning management that is student-centered]. Bangkok: Danex Inter Corporation.
- Tisdell, E. & Tolliver, D. (2009). Transformative approaches to culturally responsive teaching: Engaging the cultural imagination. In J. Mezirow, & E. Taylor (Eds.), *Transformative learning in action: A handbook of practice (89-99)*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Wasee, P. (2005). *kānchātkaṅ khwāmru : krabūankān plotploṅ manut sū sakkayaphāp sērīphāp læ khwām suk* [Knowledge management: the process of releasing humans to potential, freedom and happiness]. Bangkok: Institute for Knowledge Management for Society (AUG).
- Wiryaphanic, M. (2013). *rūām nāokhit lak mummōng ōngkōṅ hāeng kān rīanrū læ kānchātkaṅ khwāmru phāk wichākān* [Combining multi-perspective concepts Learning Organization and Knowledge Management Academic Department]. Bangkok: Song Siam Publishing.